

ESİR ŞEHRİN İNSANLARI (1956)

KEMAL TAHİR (1910 – 1973)

Genel Bakış

Mondros Mütarekesi'nden sonraki İstanbul'un durumu, hayatının büyük bölümünü Avrupa'da geçirmiş ve savaş nedeniyle geri dönmek zorunda kalmış bir aydının gözünden oldukça detaylı bir şekilde tasvir edilir. "Esir Şehir Üçlemesi" olarak adlandırılan serinin ilk parçası olan "Esir Şehrin İnsanları" 1943 – 1946 yılları arasında yazarın hapse olduğu dönemde yazılmıştır. Eserin yayımlanma süreci, savcılık tetkiki ve Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmaması gibi nedenlerle tam anlamıyla yılan hikayesine döner. Yazıldıktan yıllar sonra ilk defa, 1952 yılında "Yeni İstanbul" gazetesinde yayımlanır. Daha sonra 1956 yılında da kitap olarak basılır. Yazar kitabın yayım sürecinin bu kadar uzamasını insanların gerçeklikten oldukça kopmuş olmasına bağlar. Eserini yayımlatacak bir yer bulması hayli zamanını alır. Yazarın anlatı boyunca çizmiş olduğu işgal altındaki İstanbul portresi, oldukça gerçekçi ve izlenimci unsurlarla çevrilidir. İnsanların tinsel, toplumsal, siyasi ve ekonomik durumları bir aydının gözüyle okura aktarılır. Anlatıda, hayatı boyunca içinden çıkmış olduğu topluma yabancı kalmış olan bir aydının, ülkesinde karşılaşmış olduğu karamsar ortamda umudu ateşlemeye çalışan insanların nasıl etkisinde kaldığı yazarın düşünceleri ve gözlemleriyle kaleme alınmıştır. Yazarın en hacimli roman serilerinden biri olan "Esir Şehir Üçlemesi"nin "Esir Şehrin İnsanları", üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu üç ana bölümün ilki yedi, ikincisi üç, son ana bölüm ise yedi ara bölümden oluşmaktadır.

Kişiler

Kâmil Bey Abdülhamit'in önemli vezirlerinden biri olan Selim Paşa'nın bir süredir Avrupa'da yaşayan oğludur. Galatasaray Sultanisi'ni bitiren karakter, dönemin en önemli batı dillerini anadil seviyesinde bilir. Oxford'u bitirdikten sonra İtalya'da görev yapmış olan karakter, kendi ülkesinden uzun bir süre uzak kalmıştır. Mütareke döneminde ekonomik sebeplerden dolayı ülkesine dönmek zorunda kalan karakter, zamanla tanıştığı kişiler, şehirle ilgili gözlemleri ve tecrübe ettiği olaylar aracılığıyla bencil kişiliğinden sıyrılmış vatansız bir vatandaşa dönüşecektir.

Nedime Hanım Kâmil Bey'in Galatasaray Sultanisi'nden arkadaşı olan İhsan'ın eşidir. Kuvayı Milliye taraftarı olan İhsan hapse atıldıktan sonra Nedime Hanım, Kuvayı Milliye'ye ekonomik destek veren "Karadayı" gazetesini yayımlar. Kâmil Bey'le tanıştığı dönemde hamile olan kadın karakter, başkahramanın bilişsel dünyasını tamamen değiştirecektir.

Cemil Usta Kâmil Bey'in Bağlarbaşı'nda bulunan anneannesinden kalma köşkü tamir için gelen Dülger Cemil Usta Kâmil Bey'e; Anadolu'da emperyalistlere karşı başlamış olan teşkilatlanmayı ve savaş hazırlıklarını anlatır. Onu Anadolu'daki gelişmelerden sürekli haberdar eder. Halktan biri olan emekçi bir insanın bu kadar sorumluluk duygusuna sahip ve bilinçli olması karşısında Kâmil Bey'in bütün düşünce dünyası değişir.

Fuat Mahir Kâmil Bey'in bir paşazade olan komşusu da Galatasaray Sultanisi'nde eğitim almış, sporcu ve hayat dolu kişiliği olan karakter, İtalyan Büyükelçiliği müsteşarının kızıyla evlenmiştir. Fakat eşi başka birisine aşık olduktan sonra kızını da alıp kaçmış ve kızını babasına düşman gibi yetiştirmiştir. Özel yaşamında maruz kaldığı bunun gibi olumsuz durumlar ve ülkedeki savaş ortamı, karakteri bir Kadiri dervişi olmaya yönlendirir. Kâmil Bey, dostunun uğramış olduğu bu köklü değişim karşısında şaşkına döner. Sorunlarıyla mücadele edecek gücü kendisinde bulamamış ve dine sığınmış olan karakter, Kâmil Bey'i vatansız bir mücadelecilik olmaya götüren yolda önemli bir rol oynar.

Nermin Kâmil Bey'in karısı olan kadın karakter, zevke düşkünlüğüyle bilinen Tacettin Paşa'nın kızıdır. Tacettin Paşa öldükten sonra Nermin de Kâmil Bey gibi ekonomik sorunlarla boğuşmak

zorunda kalmıştır. Hayatında sürekli olarak bir güven ortamına ihtiyaç duyan kadın karakter Kâmil Bey'le evlenir ve Kâmil'in Milli Mücadele'ye olan eğilimine oldukça farklı bir gözle bakar. Toplumsal beklentileri umursamayan ve tamamen kendi çıkarı ile güvenliğini düşünen bir karakterdir.

İbrahim Bey Nermin Hanım'ın eniştesi olan karakter, siyasi ilişkilerini kullanarak çıkar elde eder ve düşman güçleriyle gerektiğinde işbirliği yapar. Vatanın içine düşmüş olduğu esenliksiz durumu fırsata çevirmek isteyerek kendi servetini arttırmaya çalışır. Kâmil Bey'i, Musul'da bulunan topraklarını Sör Henri Dikson'a satması için ikna etmeye çalışır.

Sör Henri Dikson İstanbul'da, İngiltere Büyükelçiliği Ateşemiliterliği görevini sürdüren karakter, Batı Emperyalizminin temsilcilerindendir. Kâmil Bey'i Musul'daki topraklarını kendisine satması konusunda ikna etmeye çalışan karakter, işgalcilerin gerçek yüzünü temsil eder. Sör Henri Dikson sayesinde Kâmil Bey, ailesindeki çıkarıcı ve işbirlikçi karakterlerin nasıl yozlaştığını daha iyi fark eder ve vatanseverlik duyguları daha çok kabarrır.

Niyazi Ağabey Başlarda Kuvayı Milliye güçlerine yardım eden bir karakter görüntüsü verse de daha sonra, bir işbirlikçi ve çıkarıcı olduğu anlaşılır. Nedime Hanım'la birlikte çalışmaktadır ve ülkesi için birçok fedakarlık yapar gibi görünür. Anadolu'daki milli güçlere gönderilen cephanelerden kazanç elde etmek isteyen karakter bu amacında başarısız olunca Nedime Hanım'ı düşman güçlerine içinde önemli belgelerin olduğu bir sandıkla yakalatmak ister.

Eserde çeşitli önemli roller oynayan diğer anlatı kişileri şunlardır:

Olumlu karakterler: Ramiz Efendi, Ayşe, Murat, Selim Nuri, Dr. Münir, Fatma Hanım vd.

Olumsuz karakterler: Hala Hanım, Kadir, Osman Ağa, Sabriye, Zekeriya Efendi vd.

Öykü

Kâmil Bey'in İstanbul'a Dönüşü ve Hala'nın Entrikaları Hayatının büyük bir bölümünü yurt dışında, özellikle Avrupa'da, geçirmiş olan Kâmil Bey, İspanyol bir arkadaşının şatosundayken İstanbul'un işgal edildiği haberini alması üzerine, Avrupa'daki savaş gerginliğinin dinmeyeceğine inanarak vatanına dönmeye karar verir. I. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle neredeyse her şeyini satmak zorunda kalan Kâmil Bey, eşi Nermin ve kızı Ayşe'yle birlikte bir şilepteye yola çıkar. Yoldayken, yakın bir zamanda Bozcaada yakınlarındaki bir İspanyol gemisine çarpmış olan serseri torpil yüzünden tedirgindirler. Şileptede yolculuk eden bir Fransız süvarisiyle Nermin Hanım, İspanyol gemisine çarpan torpille ilgili konuşurlar. Daha sonra yemek salonuna geçen Kâmil Bey, geminin kaptanlarından olan Albert'le Bolşevik İhtilali ve bunun Anadolu'daki etkisi üzerine konuşurlar. Albert, Mustafa Kemal'i Bolşevik ve Kuvayı Milliyecileri sosyalist zannetmektedir. Daha sonra anlatıda gerçekleşen zaman atlamasından sonra gemi Çanakkale'ye varmıştır. Kâmil Bey karşılaştığı kişilere memleketin durumuyla ilgili sorular sorar. İkinci ara bölümde; memleketin içine düşmüş olduğu acıklı duruma daha fazla dayanamayan bir Üsteğmen'in Albay Şevki Bey'e yazdığı mektubu kendi ağzından okuruz. Üsteğmen'i intihara sürükleyen sebepler ve ortam birer birer sıralanır. Daha sonra Kâmil Bey'in bu mektubu bir dergiden okuduğunu öğreniriz. Üsteğmen'in yazdığı mektup Kâmil Bey'in değişiminde rol oynayacak önemli bir etkidir. Nermin'in halasında konaklamakta olan aile, akşam gelecek olan misafirler için hazırlanmaktadır. Gelecek misafirler arasında işgal kuvvetlerinin üst düzey rütbelilerinden Sör Hendri Dikson da vardır. Sör, Kâmil Bey'e birçok iltifat ettikten sonra, onun Musul'da bulunan topraklarını satın almak niyetinden bahseder. Topraklarını satmak istemeyen Kâmil Bey, bahsi geçen toprakların Musul'da değil Kerkük'te bulunduğunu söyleyerek Sör Henri'den kurtulmak ister. Çevresindekilerin dalkavukluğuna ve fırsatçılığına şahit olan Kâmil Bey içinde bulunduğu durumun daha iyi farkına varır ve akrabalarını "Türk-İngiliz" olarak niteler. Beklediği karşılığı bulamamış olan Sör Henri bu duruma bozulur ve ev ahalisini Garden Bar'a davet eder. Barda hoş vakit geçirdikleri bir sırada Nermin'in halasının kızı Sabriye, Kâmil Bey'le dans etmeye başlar ve bu sırada onunla kırıştırmaya çalışır. Sabriye, kadınlığından faydalanarak Kâmil Bey'i Musul'daki topraklarını satmaya ikna etmeye çalışır. Hala ve diğerleri, Kâmil Bey ve Nermin'i bu konuda hayli sıkıştırır. Halanın entrikalarına daha fazla katlanamayan Kâmil Bey, Bağlarbaşı'ndaki evine gitmeye karar verir.

Kâmil Bey'in Kendi Evine Taşınması Anneannesinden kalan evi görmek için Bağlarbaşı'na gelen Kâmil Bey, evi içinde oturulamayacak kadar kötü bir durumda bulur. Mahalle imamı evin anahtarlarını Mahir Paşa köşküne bırakmıştır ve Kâmil Bey, onun oğlu Fuat Bey'i tanımaktadır. Fuat

Bey'in karısı onu, kızıyla birlikte başka bir adam için terk edince ondan bir daha kimse haber alamamıştır. Anahtarları almak için Mahir Paşa köşkünün kapısını çaldığında Kâmil Bey'in karşısına bir derviş çıkar. Kâmil Bey bir sürelik bir duraklamadan sonra karşısındakinin Fuat Bey olduğunu fark eder. Aralarında geçen diyaloglardan sonra karakterler, evi görmek için oradan ayrılırlar. Evin durumunu gören Fuat Bey, tadilat için Dülger Cemil Usta'yı kahvede ararlar. Cemil Usta evi kontrol ettikten sonra bazı tavsiyelerde bulunur ve evin tamiratı görevini üstlenir. Fuat Bey de bahçenin işleriyle uğraşma görevini kendi üzerine alır. Bu sırada birbirine yakınlaşan ikiliden Fuat Bey, geçirdiği değişimin nedenlerini Kâmil Bey'e anlatır. Aradan biraz daha süre geçer ve Kâmil Bey ailesini yerleşmek için köşke getirir. Ayşe yaşayacakları evden gayet memnunken Nermin Hanım ilgisizdir.

Kâmil Bey'in Halkın Arasına Karışması Kâmil Bey ve kızı Ayşe, bahçe işleriyle uğraştıkları bir sırada aniden Cemil Usta karşılarında belirir. Cemil Usta onlara, İngilizlerin İstanbul'u ikinci defa işgal ettiği haberini verir. Daha önce Sör Henri Dikson'la aralarında husumet yaşamış olan Kâmil Bey bir süre durumdun hayli tedirgin olur. Aradan geçen birkaç gün sonra Hala Hanım ve Sabriye onları ziyarete geldiklerinde bu durumun müsebbibi olarak Kuvayı Milliyecileri gösterirler. Kâmil Bey'e iş arayan Enişte Bey, ona bir memuriyet ayarlamaya çalışmaktadır. İş bulana kadar bahçesinde kanatlı hayvan bakmayı düşünür ve evin işleriyle uğraşıp alışverişini yapar. Günler rutin bir düzende akıp geçerken bir sabah, Fuat Bey çıkagelir. Düzce yakınlarında yirmi dördüncü tümen, isyancılar tarafından esir alınmış ve tümen komutanı öldürülmüştür. Bu olay Fuat Bey için uyanma çağrısı olur ve Kâmil Bey'e bir miktar para bırakarak Anadolu'ya geçeceğini söyler. İlerleyen günler boyunca Kâmil Bey Cemil Usta'dan, durumun hiç iyi olmadığına dair bilgiler alır. Birkaç gün Cemil Usta'yla karşılaşmamış olan Kâmil Bey, onu bulma umuduyla mahalle kahvesine gider. Bu kahve, Kâmil Bey'in halkını ve Anadolu'yu tanımada önemli bir rol oynayacaktır. Kahvedeki konuşmalarda bazı kişilerin Milli Mücadele'ye karşı olduğu görülür fakat büyük bir çoğunluk zaferin mutlak olduğundan emindir. Uzun zamandır evine karamsar ve umutsuz bir şekilde kapanmış olan Kâmil Bey, halkın umudu karşısında heyecanlanır. Elindeki para tükenen Kâmil Bey, oturduğu evle ilgili konuşmak için avukatına gider. Avukat, evdeki bazı eşyaların hacizli olduğunu ve bunların satılmak üzere olduğunu söyler. Kâmil Bey eve döndüğünde, babasından kalan evrakları görmek için çekmeceleri karıştırır. Gördüğü bazı evraklardan adeta tiksindir. Çekmeceyi alıp avukata götürür.

Milli Mücadele'yle Tanışma Kâmil Bey, avukatıyla birlikte bazı işlerini halletmek için adliyeye gelmiştir. Oradan çıkıp tramvay beklemeye durduğunda Galatasaray Sultanisi'nden sınıf arkadaşı olan Ahmet'le karşılaşır. Aralarında bir süre genel konulardan konuştuktan sonra Ahmet, yöneticiliğini yaptığı "Karadayı" dergisinden Kâmil Bey'e bahseder. Derginin ortaklarından İhsan hapse atıldıktan sonra Ahmet, dergiyi İhsan'ın eşi Nedime'yle yürütmektedir. Kâmil Bey'e derginin resim ve yazı işleriyle ilgilenmesini teklif eder. Milli Mücadele'ye destek veren bir dergide çalışarak vatani için iyi bir hizmette bulunacağını düşünen Kâmil Bey, teklifi kabul eder ve iki arkadaş cezaevindeki İhsan'ı görmeye giderler. Dostlar ülkenin genel durumundan ve işgalden bahsederler. Daha sonra eve dönmek için oradan ayrılan Kâmil Bey tramvaya bindiğinde mutludur. Çünkü kendisini faydalı hissedebileceği bir yerin mensubu olmuştur. Yoldayken "Karadayı"yı inceleyen Kâmil Bey eve döndüğünde eşine her şeyi anlatır. Kâmil Bey hayatındaki önemli bir dönüm noktasına gelmiştir. Ertesi gün "Karadayı" dergisinin binasına giden Kâmil Bey ciddi bir yoklukla karşılaşır. Hamile olan Nedime Hanım'la derginin işleyişi hakkında ve yazı yazmak haricinde burada başka işlerin yapıldığı üzerine konuşulur. Bu kurumun Milli Mücadele'ye her türlü yardımı yapmaya çalıştığından bahsederek Niyazi Ağabey'i anlatır. Çalışma odasının halinden memnun kalmayan Kâmil Bey, odaya düzen vermek için bir şeyler düşünür. Kendi evindeki çalışması odasında kullanmadığı birkaç değerli eşyayı antikacıya satar. Buradan elde ettiği parayla Kâmil Bey, bütün yazıhaneyi yeniler. Nedime Hanım yapılan değişikliklerden hayli memnun kalır. Kâmil Bey yapacağı işi zamanla öğrenmeye çalışırken bir yandan da Anadolu'daki Milli Mücadele'yle ilgili gelişmeleri takip eder, olayları anlamaya çalışır. Nedime Hanım bir gün, Kâmil Bey'in evini ziyarete gelir. Nermin ve Nedime Hanım birbirleriyle konuşurlarken konu hapisteki İhsan'dan açılır. İki kadın, kadının toplumdaki yeri ve rolünden bahsederler. Ayşe, Nedime Hanım'a bahçeyi gezdirir. Daha sonra çay içmek için oturan grup, Kâmil Bey'in yaptığı resimlere bakar. Zaman içinde "Karadayı" ilgi odağı olur. Bundan dolayı "Karadayı" dergisi ve köşk hafiyeler tarafından takibe alınır. Cemil Usta Kâmil Bey'i dikkatli olması için telkin eder. Takip edilen Kâmil Bey, biraz düşünceli ve endişelidir.

Milli Mücadele'nin Yankıları ve Kâmil Bey'in Daha Büyük Sorumluluklar Alması Nedime Hanım Kâmil Bey'e, Milli Mücadele'ye katıldığından beridir yaşadığı zorlukları ve onu en çok üzen olayı anlatır. Kâmil Bey, giriştiği faaliyetleri ve Niyazi Ağabey'le ilgili sorular sorar. Bu konuşmanın aslında Kâmil Bey'in Nedime Hanım'la tanıştığı aralarında geçen bir konuşma olduğunu anlarız.

Kâmil Bey derin düşüncelere dalmıştır. Kâmil Bey, "Karadayı"da yaptığı işleri düşünür ve Anadolu'ya gitmediği için kendisine kızar. Mücadeleye gerektiği kadar faydasının dokunmadığını düşünmektedir. Ertesi gün Nedime Hanım yazıhaneye girdiğinde, Niyazi Ağabey'in uzun süredir gelmediğini söyler, hasta olmasından duyduğu endişeyi dile getirir. O gün yayımlanan gazetelerde Yunanlılara karşı zafer kazanıldığı haberi görülür. Bu habere oldukça sevinen Nedime ve Kâmil ikilisi, haberi vermek için hapisteki İhsan'ın yanına giderler. O günün akşamında Niyazi Ağabey sevindirici bir haberle çıkagelir. Kâmil Bey'e içki teklifinde bulunsa da Kâmil Bey, sevindirici haberi vermek için eve gitmek istediğini söyleyerek teklifi reddeder. Kâmil Bey, eşine sevindirici haberleri verdiği beklediği tepkiyi göremez. Nermin Hanım umursamaz bir haldedir. Ertesi gün yazıhaneye gelen Ahmet, Anadolu'ya götürülecek cephaneye için bulunması gereken otuz dokuz bin lirayı bulamadığı için yorgun ve tedirgindir. Cephaneyi götürecek olan Rozalti, beklenenden fazla para istemiştir ve anlaşma bozulmuştur. Cephaneyi gönderecek geminin sahibi olan şirket La Fransez'dir. Şirketin sahibini tanıyan Kâmil Bey, Ahmet'i de yanına alarak patronun yanına gider. Kendilerinden istenmiş olan yüksek ücretten habersiz olan yönetici, Rozalti'yi işten atmayı düşünür. Fakat onun kötü bir iş yapmasından çekinen yönetici, cephaneyi taşıyacak vapurun kömür almak bahanesiyle Kuruçeşme'ye yanaşıp oradan Anadolu'ya gidebileceğini söyler. Ertesi gün vapurun durumunu görmek için Kuruçeşme'ye giden Kâmil Bey her şeyin yolunda olduğunu görür. Vapur planlandığı gibi yüklenmiş ve hiçbir sorun yaşamadan Boğaz'dan ayrılmıştır.

Düşmanın Savaş Planlarını Anadolu'ya Göndermeye Çalışma

Doğum sancıları tutan

Nedime Hanım'ı Kâmil Bey hastaneye götürdükten sonra yazıhaneye geri döner. Akşam saatlerinde Niyazi Ağabey bir telaşla içeri girer. Ahmet'in tutuklanmasından dolayı oldukça telaşlanmış olan Niyazi, düşmanın Bursa-Uşak grubunun yakında taarruza geçeceği haberini almıştır. Düşmanın savaş planları ele geçirilmiş ve bunların bir an evvel Ankara'ya götürülmesi gerekmektedir. Nedime Hanım Gülcemal vapuruna planları teslim edecektir fakat mücadelede daha büyük sorumluluklar üstlenmek isteyen Kâmil Bey, Nedime Hanım'ın ada'ya gittiğini söyler ve görevi kendisi üstlenir. Üzerine aldığı görevin ne kadar büyük bir sorumluluk olduğunun farkına vardığında oldukça tedirginleşir ve düşünceli bir hal alır. Daha sonra Nişantaşı'nda Nedime Hanım'la buluşarak bu görevi yerine getirmek istediğini söyler ve Nedime Hanım ona neler yapması gerektiğini teker teker anlatır. Daha sonra evine dönen Kâmil Bey, eşi Nermin'e durumu anlattığında ortam oldukça gerilir. Nermin onun düzgün bir iş bulmasını ister ve bunun için eniştesiyle görüşmesini salık verir. Ertesi gün derin düşünceler içinde yazıhaneye gelir ve daha sonra da bir müzeyi ziyaret eder. Oradan gerekli belgeleri almak için Nedime Hanım'ın dadısının yanına gider. Belgelerin yerleştirildiği bir sandığı alarak evden ayrılır ve giderken Nermin'i düşünmektedir. Ardından anlatıda bir zaman atlaması gerçekleşir ve Kâmil Bey'in suçüstü yakalandığını görürüz. Kâmil Bey artık bir tutukludur.

Sorgulama ve Tutukluluk

Sorgulamadan sorumlu olan yüzbaşı Kâmil Bey'e, planlarla ve

Nedime Hanım'ın oynadığı rolle ilgili sorular sorar. Görevli Yüzbaşı, Nedime Hanım'ın çetenin lideri olduğunu bildiklerini söyleyerek Kâmil Bey'den bunu itiraf etmesini ister. Nedime Hanım'la ilgili gerçekleri itiraf ederse Harp Divanı'na sevk edilmeden bu işten kurtulabileceğini bilmesine rağmen Kâmil Bey, onu ispiyonlamaz. Daha sonra sorgu odasına Ahmet getirilir. Sorgulama sırasında Ahmet, Nedime Hanım'ın yaptıklarını itiraf eder. Kâmil Bey bir yalan uydurarak Ahmet'in yalan söylediğini iddia eder. Ahmet korkudan ve ihanetinden dolayı ağlayıp kriz geçirir. Daha sonra sorguya Gülcemal vapurunun kahvecisi Ramiz Efendi dahil olur ve o da olayla ilgili hiçbir şey bilmediğini söyler. Görevli Yüzbaşı, şüphelilerin söylediklerinden ikna olmaz. Olay günü Kâmil Bey'i taşıyan arabacı sorguya çekilir ve olaylardan habersiz olan arabacı Nedime Hanım'a giden kişinin Kâmil Bey olduğunu söyler. Daha sonra Kâmil Bey bütün bildiklerini anlatacağını söyleyerek sorumluluğu tamamen Ahmet'in üzerine yıkar. Gerçekleri çarpıtarak anlatır ve Nedime Hanım'la Ramiz Efendi'yi kurtarmaya çalışır. Daha sonra tutuklanan Kâmil ve Ramiz ikilisi Bekir Ağa bölüğüne getirilir ve derhal birbirlerinden ayrı tutulurlar. Hücreye atılan Kâmil Bey'e gardiyan, sipariş edilen şeyleri getirir. Gardiyan olan İbrahim Kâmil Bey'e, İttihat ve Terakki'yle ilgili bazı bilgiler verir ve onu tuvalete götürdükten sonra gözden kaybolur. Hücresinde düşüncelere dalmış olan Kâmil Bey, Nedime Hanım'ı görmek için ada'ya gittiğini sadece Niyazi Ağabey'e söylediğini fark eder. Onun bir casus ya da hain olmasından şüphelenir. Daha sonra Niyazi Ağabey'in de yakalanmış olduğunu düşünür ve işkenceye maruz kalmak aklına gelir. Kâmil Bey, hiçbir şekilde yılmayıp mücadeleye devam etmekte kararlıdır. Ertesi gün Kâmil Bey, Nedime'yi ispiyonladığı için Ahmet Bey'in kendisini astığını öğrenir. Bundan sonra anlatı, uzun bir bölüm hapis hane hayatı ve Kâmil Bey'in bazı kişilerle giriştiği diyaloglar üzerine yoğunlaşır. Çeşitli rütbeliler tarafından Kâmil Bey, giriştikleri işi bütün çıplaklığıyla anlatması için zorlansa da o, şahsi çıkarları doğrultusunda hareket etmemekte kararlıdır. Arkadaşlarını ispiyonlaması için Roma elçiliğinde başkatiplik görevi verileceği vadedilir. Kâmil Bey kendisini gardiyan İbrahim'e bu teklifi kabul

etmiş gibi göstererek Ramiz Efendi'yle görüşmeyi başarır. Bu görüşmede Kâmil Bey, hiçbir şey itiraf etmediğini ve Niyazi Ağabey'in bir hain olduğu haberini verir. Hapishanede geçirdiği günler içinde eşi Nermin de olaya dahil edilir fakat Kâmil Bey, bir şey itiraf etmemek konusunda ısrarcıdır. Eşi ve kızından uzak kalmanın acısıyla zaman zaman kendisine yapılan teklifi kabul edip etmemek arasında kalır. Kâmil Bey'den istedikleri bilgileri alamayan devlet görevlileri, Nedime Hanım'la ilgili herhangi bir delil bulamaz ve yargılama süreci başlar. Yargılama öncesi aileleriyle görüşen tutuklular İnönü'de ikinci zaferin kazanıldığı haberini alırlar. Fakat Nermin Hanım, eşine karşı oldukça soğuk davranır. Kâmil Bey, Nermin'in bencilliğinden ve kendisini anlayamamış olmasından dolayı üzgündür.

Yargılama ve Hapis Cezası

İnönü Zaferi'nin haberini aldıktan sonra Harp Divanı'na çıkan tutukluların beşinci oturumudur. Karşısındaki görevlileri küçümseyen Kâmil Bey onların sordukları sorulara cevap vermez. Ramiz Efendi ise yalan ifadeler vermeyi sürdürür. Yargılamanın sonunda Ramiz Efendi için serbest bırakılması kararı çıkar. Kâmil Bey ise yedi yıllık kürek cezasına mahkum olur. Ramiz Efendi'yle son defa görüşen Kâmil Bey'e Ramiz, Anadolu'daki ilerleyişin devam edeceğini ve yakın zamanda kendisinin serbest kalacağını söyler. Yol ve hapishane arkadaşı gittikten sonra Kâmil Bey, derin bir yalnızlığa gömülür.

Tema

Siyasal

Doğu / Batı Çatışması

Anlatının Doğulu başkarakteriyle Batılı karakterler arasında geçen konuşmalarda, tarihsel olarak iki ayrı kutbun dinamiksel farklılıkları üzerinde durulur. Batıdaki Feodalizm anlayışı sanayileşmeyle birlikte burjuva sınıfını ortaya çıkarmış ve bu durum sınıf çatışmalarına sebep olmuştur. Doğu toplumlarında ise toprak tamamen devletin malıdır ve Feodal anlayışa asla müsaade edilmemiştir. Bundan dolayı Osmanlı Devleti ve benzeri ülkelerde toplumsal sınıflar Batıdaki gibi birbirinden keskin bir biçimde ayrılmamıştır. Doğuda üretim tamamen devlet desteğiyle yürütülür. Bu durum; toplum içindeki bireylerin sermaye biriktirmesini ve mülk edinmesini engellemiştir.

Sömürgecilik

Sanayileşmeyle birlikte ucuz emek gücü ve hammadde ihtiyacı hayli artan Avrupa devletleri, dünyanın çeşitli yerlerinde sömürgecilik faaliyetlerine başlamıştır. Burjuva sınıfının ortaya çıkmasıyla Avrupa'nın tarihi tamamen sınıf çatışmaları üzerinde şekillenir. Avrupa'da gelişen bu sürecin sonucunda zenginleşmek için farklı ülkelerde sömürgecilik faaliyetlerine başlayan Batı, yazar tarafından oldukça acımasız, barbar ve sömürücü bir şekilde tasvir edilir. Kendi ülkesinde nazik beyefendiler olan subaylar ve devlet adamları, başka ülkelerde yaptıkları görevlerde birer canavara dönüşür.

Yerlilik / Batılılaşma

İki kutbun geçirdiği tarihsel süreçler ve toplumsal dinamikler birbirinden bu kadar farklıyken, Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma adı altında giriştiği bütün faaliyetler kendi sonunu getirir. Askeriyeden eğitime, ekonomiden sanayiye ve tarımdan dış politikaya kadar gerçekleştirdiği bütün değişimler aslında yavaşça kendi sonunu getirmiştir. Tamamen farklı bir tarihsel kökenden gelen Osmanlı toplumu, yapılan değişimleri benimsememiş ve üzerine giydirilmek istenen kabuğu üzerinden atmıştır. Bu durum eserin başkahramanı tarafından şöyle dile getirilir: "Bizim Meşrutiyet inkılabı, ileri bir hareket olduğu halde, neden memleketin bahtını değiştiremedi? (...) Çünkü inkılabın temsilcileri halkın sahici ihtiyaçlarını bilmiyorlardı. Hareketi halka doğru götüremediler".

Savaş ve Baskı

1918 yılında İstanbul, emperyal güçler tarafından işgal edilir. Emperyal ülkelere mensup olan subaylar, Türklere ve sömürge ülkelerinden olan insanlara oldukça kötü davranır ve onlara karşı kendilerini daha üstün kabul ederler. İşgal ettikleri ülkede yaşayan topluma her türlü kötülüğü yapmayı kendilerinde hak görürler. Anadolu'da kurtuluşun hazırlıkları sürerken mücadelenin yankılarını İstanbul insanından duyarız.

Vatanseverlik

Düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmiş olan Anadolu coğrafyasında her türlü umutsuzluğa rağmen, umutla mücadele eden Kuvayı Milliye güçlerini ve Mustafa Kemal ile yoldaşlarının hazırlığını görürüz. İstanbul halkı büyük bir sessizliğe ve hareketsizliğe gömülmüş gibi görünse de aslında birçok kişi kurtuluş için hazırlık yapmaktadır. Dört tarafı düşmanlarla çevrilmiş ve aralarında casusların kol gezdiği halk, en büyük fedakarlıkları yaparak ülkesinin bağımsızlığı ve özgürlüğü için her türlü bedeli ödemeye hazırlıktır. Başlangıçta umursamaz ve bilinçsiz olan Kâmil Bey, halkın içinde tanıdığı dürüst, cesur ve mert kişiler sayesinde aydın kimliğine kavuşacaktır.

Toplumsal

Özgünlük / Yabancılaşma Neredeyse tamamen tek bir başkahramanın üzerine yoğunlaşarak oluşturulmuş anlatının işlediği en önemli sorunlardan biri Osmanlı coğrafyasındaki aydın sorunudur. Devletin yürüttüğü politikalar yüzünden Avrupa'yı öncü güç olarak kabul eden aydın kesim kendi toplumuna tam anlamıyla bir yabancı olmuştur. Kendi toplumunda olup biten hiçbir şeyden haberi olmayan zengin kesim, ya umutsuzluğa ve karamsarlığa kapılmış ya da düşmanla işbirliği yaparak onlara benzeşmiştir. Ülkesine döndüğünde Cemil Usta aracılığıyla halkın arasına karışmayı başarmış olan Kâmil Bey, Anadolu insanını tanıdıkça kendisinde bir aydın bilinci gelişmeye başlamış ve umudu artmıştır: "Nermin, kara çarşafı içinde bile bugün ne kadar şıktı. Zaten ona şimdiye kadar şık olmaktan başka bir şey mi öğretmişler? Avrupa'da iken karısının şapkaları, ropları, tuvaletleri, çantaları, eldivenleriyle nasıl ciddiyetle uğraştığı aklına gelince, yüzü kızardı. Balkan Harbi, Seferberlik sıralarında nelerle uğraşmış? Bu toprakla, bu toprağın üzerindeki insanlarla meğer hiçbir ilgisi yokmuş. Bunu, bu millet bir gün anlarsa, yüzüne nasıl bakacak?".

Sömüren / Sömürülen Avrupa'nın güçlü devletleri, sömürgecilik için gittiği her coğrafyada halkı köleden beter bir hale getirmiştir. Gidilen coğrafyalarda işgal edilen halk yalnızca sömürülmez aynı zamanda benzeştirilir. Anlatının geçtiği dönemde Osmanlı coğrafyası henüz bir sömürge olmamıştır. Fakat işgalci devletlerin en önemli amacı budur: "İngiltere'de tanıdığımız subaylardan hiçbirisi, sömürgelerinde gördüklerime benzemiyordu. Londra'da insan olan bir binbaşı, Hindistan'da hayvan haline gelmişti. Bugün İstanbul'da, seni bunlardan birisiyle konuşurken görmeye bile katlanamam".

Örgütlenme Eser boyunca karşılaştığımız birçok kahramanla, Osmanlı coğrafyasının diğer mazlum devletlerden farklı olarak örgütlenebilme yeteneği ve köklü devletçilik geleneği olduğunu görüyoruz. Halkın ciddi bir kesimi maruz kaldığı haksızlık karşısında harekete geçer, bir araya gelir ve nasıl davranması gerektiğinin farkındadır. İşgalcilerden kurtulmak adına toplumun çeşitli kesimlerinden olan insanlar işbölümü yaparak gerekli sorumluluğu üzerine alır.

Yozlaşma Toplumun her kesiminde işgal sırasında nasıl hareket etmesi gerektiğini bilen ve toplumsal bir bilince sahip olan kişilikler olduğu gibi, savaş atmosferini fırsata çevirip bundan çıkar sağlamaya çalışan tipler de mevcuttur. Toplumsal beklentileri ve özlemleri tamamen göz ardı etmiş olan karakterler, düşmanla işbirliği yaparak makam ile mevki edinmeye ve servet kazanmaya çalışırlar. Batılı olmaya özenmezler adeta birer batılı olmak isterler.

Psikolojik

Ülkücülük / Çıkarıcılık Mondros Mütarekesi'yle başlamış olan işgal dönemi İstanbul'unda, toplumsal özlemler ve beklentilerin doğrultusunda hareket eden Kâmil Bey, Cemil Usta, Nedime Hanım, Dr. Münir, Ramiz Efendi ve Fatma Hanım gibi karakterler olduğu gibi işgali ve savaş ortamını bir fırsata çevirip kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bencil karakterlerle de karşılaşmaktayız. Birbirine zıt tutumlar gösteren ve davranışlarda bulunan bu karakterler birbirleriyle çatışma halindedir. Ülkücü tipler; fedakar, vefalı, vatansever, toplumcu, özgürlükçü, insancıl, adil, mücadeleci, dürüst ve güvenilir tiplerdir. Çıkarıcılar ise; özentili, benzeşmiş, düzenbaz, yalancı, istismarcı, bencil, lümpen, konformist, güvenilmez, vefasız ve asalak tiplerdir.

Öz Eleştiri Mütareke ve savaş nedeniyle, hayatının büyük bölümünü yurt dışında geçirmiş olan Kâmil Bey, ülkesine döndüğü zaman içinde doğmuş olduğu halkı hiç tanımamış olduğunu fark eder. Oldukça iyi eğitim almış bir birey olmasına rağmen, halktan olan kişiler ülkenin sorunlarını ve ne yapılması gerektiğini ondan daha iyi bilmektedir. Başkarakter halkın içine karıştıkça onları anlamaya başlar ve kişilik olarak ciddi değişimler geçirir. Bencilce olan bütün eğilimlerinden vazgeçerek halkına faydalı olmaya çalışır.

Tedirginlik 1920'li yılların işgal altındaki İstanbul'unda yaşayan yerli toplum, savaşın nasıl bir seyirde devam edeceği ve gelecekte kendilerini nasıl bir sonun beklediğinin bilinmezliğinden dolayı tedirgin ve telaşlılardır. Bu tedirginliğin yaratmış olduğu ortamda insanlar davranışları konusunda oldukça seçici ve özenli olmaktadır. Güçlü bir iradeye ve bilince sahip olmayan kişiler kendi postlarını kurtarmaya çalışırlar. Güçlü olanlarsa mücadeleye dört elle sarılmaya çalışırlar.

Umut Dünyanın en güçlü devletleri tarafından işgal edilmiş olan halk, her türlü olumsuzluğa rağmen, gerekli azmi ve kararlılığı gösterdiklerinde başarıya ulaşacaklarından emindirler. Anadolu'daki Kuvayı Milliye'nin eylemleri ve başarıyla sonuçlanan savaşlar halkın özgüvenini yerine getirir. Toplumun büyük bölümü Milli Mücadele'ye inanmaktadır ve gerekli her türlü sorumluluğu alıp fedakarlık yapmaya hazırdırlar.

İhanet İstanbul'un işgal edildiği 1920'li yıllarda, ülkenin içinde bulunduğu oldukça buhranlı ortamı kendileri için fırsata çevirmeye çalışan tipler de vardır. Kâmil Bey'in akrabaları emperyal güçlerin memurlarına yaranmaya çalışarak servet biriktirmek isterler. Niyazi Ağabey'in daha sonra Kuvayı Milliyecilerin arasında bulunan bir casus olduğu ortaya çıkar. Fuat Mahir'in eşi başka bir adamla kaçtığında kızını Türk düşmanı olarak yetiştirir.

İlişkisel

Evlilik Anlatı boyunca karşımıza çıkan en önemli karakterler genellikle evli kişiliklerdir fakat her biri bu konuda çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Nermin Hanım'la evli olan Kâmil Bey, eşinin bencilliği ve umursamazlığından dolayı hayli üzgündür. İhsan'la evli olan Nedime Hanım, Milli Mücadele'ye verdikleri destekten dolayı eşi hapse atılmış ve çocuğuna kendisi bakmak zorunda kalmıştır. Fuat Mahir ise İtalyan elçiliği müsteşarının kızıyla evlenmiştir fakat kadın karakter başka bir erkekle kaçtıktan sonra kocasını terk etmiş ve kızını babasına karşı düşman gibi yetiştirmiştir.

Arkadaşlık Vatanın emperyal güçler tarafından işgal edilmesi karşısında birçok karakter, amaç birliği yaparak düşmanlarına karşı beraber mücadele ederler. Bu bir arkadaşlıktan ziyade adeta bir yoldaşlık ve dava arkadaşlığıdır. Giriştikleri işte çok büyük sorumluluklar alır ve fedakarlık yaparlar. Davaları ve mücadeleleri onlar için her şeyin üzerindedir.

Kişi İncelemesi

Kâmil Bey (Tepkisiz/Başkaldıran)

Karakter Abdülhamit'in önemli vezirlerinden biri olan Selim Paşa'nın bir süredir Avrupa'da yaşayan oğludur. Galatasaray Sultanisi'ni bitiren karakter, dönemin en önemli batı dillerini anadil seviyesinde bilir. Oxford'u bitirdikten sonra İtalya'da görev yapmış olan karakter, kendi ülkesinden uzun bir süre uzak kalmıştır. Mütareke döneminde ekonomik sebeplerden dolayı ülkesine dönmek zorunda kalan karakter, zamanla tanıştığı kişiler, şehirle ilgili gözlemleri ve tecrübe ettiği olaylar aracılığıyla bencil kişiliğinden sıyrılıp vatansever bir vatandaşa dönüşecektir. Eserin başında Kâmil Bey, ülkesinin ve halkının sorunlarından oldukça habersizdir. İstanbul'a geldiğinde hayatına giren bazı insanlar onun karakterinde köklü bir değişimin gerçekleşmesine aracılık edeceklerdir. Milli Mücadele'ye yardım eden "Karadayı" dergisinin yazı ve resim işlerine bakar ve Anadolu'ya gidecek yardımların götürülmesine yardımcı olmaya çalışır. Kâmil Bey; duyarsız/duyarlı, bilinçsiz/bilinçli, ilgisiz/meraklı, dikkatli/maceracı, soğukkanlı/sıcakkanlı, sorumsuz/sorumlu, umursamaz/umursar, kararsız/kararlı, bencil/bilge, güvensiz/güvenli, mutsuz/mutlu, karamsar/iyimser ve korkak/cesur bir tiptedir.

Etkinlikler Uzun yıllar Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşamış olan Kâmil Bey, vatanında patlak vermiş olan savaş nedeniyle ciddi ekonomik sorunlar yaşar ve bu nedenle ülkesine dönmek zorunda kalır. Bir şileptede ailesiyle yolculuk ederek ilk önce Çanakkale'ye ve daha sonra İstanbul'a varır. Eşinin halasının yanına yerleşen Kâmil Bey ve ailesi, akrabalarının çıkarıcı ve entrikacı tavırlarına katlanamayınca anneannesinin Bağlarbaşı'ndaki evine yerleşmeye karar verirler. Eski dostu Fuat Mahir'den evin anahtarını almaya gittiğinde oldukça şaşırır. Eski bir sporcu ve hayat dolu olan dostu Fuat, yaşadığı üzücü olaylardan dolayı derviş olmuştur. Eve tadilat yaptırılır ve bu sayede Kâmil Bey, Cemil Usta'yla tanışır. Cemil Usta Kâmil Bey'e, Anadolu'daki mücadeleyle ve gelişmelerle ilgili sürekli bilgi verir. Zamanla halkın içine karışan karakter eski hayatından utanır ve milletine hayli vefasızlık ettiğinin farkına varır. Bir gün tramvay istasyonunda beklerken Galatasaray Sultanisi'nden eski sınıf arkadaşı olan Ahmet'le karşılaşır. Onun aracılığıyla Milli Mücadele'ye yardım eden "Karadayı" dergisinin yazı ve resim işlerinden sorumlu olur. Zaman içinde Milli Mücadele'yle ilgili bilgileri derinleşen Kâmil Bey, daha büyük sorumluluklar almak ister. Anadolu'ya gönderilecek cephane dolu bir geminin İstanbul'dan çıkışına yardım eder. Daha sonra Yunanlıların savaş planları ele geçirilir ve bu planları Anadolu'ya götürecek gemiye o götürmek ister. Eşi Nermin Hanım buna karşı çıksa da Kâmil Bey, Nedime Hanım'ı ziyaret eder ve ne yapması gerektiğini öğrenir. Planları gemiye götürdüğü

zaman suçüstü yakalanır ve tutuklanır. Sorguya çekildiği zaman kendisine sorulan sorulara yanıltıcı cevaplar verir ve arkadaşlarını ispiyonlamaz. Uzun süren bir sorgulama döneminden sonra başkahraman, yedi yıl kürek cezasına mahkum olur.

Etkileşim Romandaki anlatı tam anlamıyla Kâmil Bey'in üzerindeki odaklayımla ilerler. Eserin başkahramanı olarak anlatı tamamen onun etrafında şekillenir. İç monologlarında ve giriştiği diyaloglarda karakterin ruh hali ve dünya görüşü hakkında bilgi ediniriz. Kâmil Bey, diğer bütün anlatı kişileriyle iletişim ve etkileşim halindedir.

ÖRNEK ANILAR

Özsever Anlatının başlarındaki başkahraman, bütün düşünceleri kendi etrafında şekillenen, yani kendisinden başka bir şey düşünmeyen, batı özentisi bir züppedir: "Genç yaşında çok büyük bir mirasa konmuş, buna dayanarak, her şeyde, - aile reisliğinde bile - gerçek amatör sporcu ölçüleriyle onurlu yaşamıştı. Tutumlulukta, eli açıklıkta, ataklıkta, ihtiyatkârlıkta, gururlulukta, alçakgönüllülükte, hatta sevgide, düşmanlıkta amatör sporcu doğruluğuyla davranır, hangi zor altında bulunursa bulunsun, bu ölçüyü bozmayacağına güvenirdi".

Yabancı İyi eğitilmiş ve zengin bir birey olarak halkın gerçeklerinden oldukça kopuktur. Eserin başlarında kahramanın bu durumu sürekli olarak belirtilir: "İstanbul - İmparatorluğun başı- kubbelerden kamburlarını çıkararak böyle sinmişken, Anadolu ne yapabilir ki? Hele Antalya-Konya bölgeleri İtalyanların, Antep, Maraş, Adana Fransızların, Samsun tarafları İngilizlerin, Zonguldak Fransızların işgali altında olursa... 'Anadolu' neresi? Yunanla dövüşenler kimler? Ankara ile Mustafa Kemal mi?".

Bilinçlenen Cemil Usta'yla birlikte yaptığı konuşmalar ve kahvede insanların Milli Mücadele hakkında söylediği şeyler başkarakter için adeta bir uyanma çağırısı niteliğindedir. Burada geçirdiği zaman sayesinde üzerindeki ölü toprağını zamanla atacaktır: "Kâmil Bey, onları dinlerken anladı ki, Mustafa Kemal Paşa'yla Ankara artık bir insan, bir kasaba adı olmaktan çıkmış... Anadolu'ya kaçanları Merdivenköy'üne kadar geçirip orada Kuvayı Milliye çetesine teslim ettiğini öğrendiği Manav Ali Ağa artık bir işlemeli poturdan, bir abani sarıktan ibaret İstanbul esnafı değil... Bu kaba saba suratın altında galiba, övünmeye asla tenezzül etmeyecek bir kahraman gizli".

Özeleştirel Halkın içine karışarak memleketin sorunlarının farkına varan ve "Karadayı" dergisinde çalışmaya başlamasıyla kendisinde bir aydın bilinci oluşturmaya başlayan karakter, kendisini ciddi derecede eleştirir: "Nermin, kara çarşafı içinde bile bugün ne kadar şıktı. Zaten ona şimdiye kadar şık olmaktan başka bir şey mi öğretmişler? Avrupa'da iken karısının şapkalı, ropları, tuvaletleri, çantaları, eldivenleriyle nasıl ciddiyetle uğraştığı aklına gelince, yüzü kızardı. Balkan Harbi, Seferberlik sıralarında nelerle uğraşmış? Bu toprakla, bu toprağın üzerindeki insanlarla meğer hiçbir ilgisi yokmuş. Bunu, bu millet bir gün anlarsa, yüzüne nasıl bakacak?". "Doğuda aydınlar, davranış ihtiyaçlarını çoğu sözle doyururlar. Yeri gelince, kendilerini astıracak kadar tehlikeli bir espiriyi söylemekten çekinmezler de, ellerindeki bastonu, birisinin kafasına indirmek icap ederse korkudan, şaşkınlıktan donakalırlar. Oysa, bu memleketin tarihinde laf her zaman atılımlardan çok daha tehlikeli olmuştur".

Batıcı/Yerli Anlatının başlarında Kâmil Bey, klasik anlamda bir batı özentisidir. Fakat ülkesinde şahit olduğu manzaralar sayesinde Batı'da tanıştığı nazik insanların Doğu'da birer canavara dönüştüğünün farkına varır: "Kâmil Bey, yüreğinin derinlerinde uyanan tedirginlikle gözlerini kıstı, Fransız'ın yüzünü seçmeye çalıştı. Bütün Batılılar, hain oldukları için mi bu kadar çiğ gerçekçiydiler, yoksa, bu kadar çiğ gerçekçi olduklarından mı bir yerde, ister istemez hain, kaba, bencildiler?".

Başkaldıran Anlatının sonundaki Kâmil Bey, eserin başındaki karakterinden tamamen farklılaşmış ve inançları için her türlü bedeli ödeyebilecek bir insan olmuştur. Her şeye rağmen mahkemede arkadaşlarını ispiyonlamaz: "Savcı ayağa kalktı: - Durum aydınlanmıştır. Kamil Bey suçu üstüne alıyor. Suç ortağı için kendisini feda ediyor. Nedime isimli kadının bu işle ilintisi meydana çıkarılmadı. Ada'da olduğu doğru olmadığı gibi, Ararat vapuru meselesine karıştığına dair de hiçbir delil bulunamadı. Ramiz'in ise, cahilliğinden yararlandığı anlaşılıyor. Meydana çıkan esrar kaçakçılığının işbu dava konusuyla ilintisi olmadığından saliverilmesini isterim. Kamil Bey'e gelince . . .".

Nedime Hanım

(Mücadeleci, Feminist)

Karakter Kâmil Bey'in Galatasaray Sultanisi'nden arkadaşı olan İhsan'ın eşidir. Kuvayı Milliye taraftarı olan İhsan hapse atıldıktan sonra Nedime Hanım, Kuvayı Milliye'ye ekonomik destek veren "Karadayı" gazetesini yayımlar. Kâmil Bey'le tanıştığı dönemde hamile olan kadın karakter, başkahramanın bilişsel dünyasını tamamen değiştirecektir. "Karadayı" dergisi Milli Mücadele'ye destek veren gizli bir kurumdur. Anadolu'ya gönderilecek olan her türlü mühimmat ve bilgi bu derginin elemanları aracılığıyla sağlanır. Nedime Hanım bütün operasyonlara liderlik eder. Kurtuluştan sonra yapmayı planladığı en önemli işlerden biri kadın haklarının genişletilmesidir. Kişilik özellikleri olarak Nedime Hanım; fedakar, lider, plancı, sorumlu, vefalı, ileri görüşlü, ilerlemeci, aydın, mücadeleci, duyarlı, bilinçli, meraklı, güdümlü, maceracı, canlı, hayalci, somut, liberal, yardımsever, nazik, dostane, cömert, güvenilir, sakin, güvenli, iyimser ve umutlu bir karakterdir.

Etkinlikler Eşi İhsan'la birlikte açmış oldukları "Karadayı" dergisinin yöneticiliğini yapan kadın karakter, eşi hapse atıldıktan sonra bütün sorumluluk onun üzerine kalır. Anadolu'daki Milli Mücadele ile Kuvayı Milliyecilere her türlü yardımı ve desteği sağlamaktadırlar. Bundan dolayı sürekli gözetim altındadırlar ve başarıları hep belaya girer. Kâmil Bey'in resim ve yazı işleri sorumlusu olarak dergide göreve başlamasından sonra onun dünya görüşündeki değişiminde büyük bir rol oynar. Kâmil Bey'in eşi olan Nermin Hanım'la giriştiği diyaloglarda kurtuluştan sonra, Osmanlı kadının çağdaşlaşması için çalışacağını belirtir. Hamile olan Nedime Hanım doğum sancıları arttığı için bir süre dinlenmeye çekilir ve bu sırada önemli olaylar olur. Düşmanın Bursa-Uşak güçleri hücumu geçecektir ve planlar Kuvayı Milliyeciler tarafından ele geçirilmiştir. Kâmil Bey planların Anadolu'ya ulaştırılması görevini üstlenmek ister ve Nedime Hanım ona neler yapması gerektiğini anlatır. Planları Anadolu'ya gidecek gemiye teslim edeceği sırada Kâmil Bey suçüstü yakalanır. Sorgulamalar sırasında lider olduğu anlaşılan Nedime Hanım'ın aleyhinde ifade vermesi için zorlanır hatta çeşitli vaatlerde bulunulur. Fakat Kâmil Bey, Nedime Hanım'la ilgili hiçbir bilgi vermez ve kadın karakterin yakalanmasına engel olur.

Etkileşim Eserin başkahramanı olan Kâmil Bey üzerinde en büyük etkiyi bırakan kişi Nedime Hanım olur. Eserde başkahramana yol gösteren ve yardımcı olan önemli bir rol oynar. Kendisiyle ilgili olan betimlemelerde ve giriştiği diyaloglarda verilmek istenen birçok ileti onun aracılığıyla okura sunulur. Eserin en baskın anlatı kişilerinden biridir.

ÖRNEK ANILAR

Özenilen Nedime Hanım Kâmil Bey'le tanıştıktan sonra erkek kahraman için adeta bir rol model olur. Kâmil Bey onu sürekli olarak eşiyile ve diğer çıkarıcı, bencil karakterlerle karşılaştırır: "Nedime Hanım, o çıplak han odasında, türlü boyalarla boyanmış hafiyelerin arasında, o tehlikeli işleri becermeye çalışırken, kendisi Kâmil Bey, bizzat kendisine karşı dahi, ömründe bir kere bile alçaklık etmemekle övünen adam, karısının halasının kocası İbrahim Bey'le birleşip İngiliz ordusuna müteahhitlik mi yapacaktı?".

Cesur Yaşadığı bütün zorluklara rağmen Nedime Hanım, inançlarından ve ideallerinden vazgeçmez. Amaca ulaşmak için her türlü fedakarlığı yapmaya ve cesareti göstermeye hazırdır: "Ben bunca yaş yaşadım. Anadolu'luyum. Bizim oralarda 'Osmanlı karı' çoktur. Yani yiğit karı... Lakin böylesine hiç rastlamadım. Aslan canım... Aslanın kendisi... Bizim gibi bin tane erkek kurban olsun... (...)"

Mücadeleci Lider vasıflarına sahip olan kadın karakter, insanları teşvik eder ve eşgüdüm: "Harpte değildim" diye hiç üzülmeysin. "Sultanahmet Mitingini görmedim" diye üzülmelisiniz! Kadınlar, muhalebici dükkanlarında, tiyatrolarda, kendileri için gerilen kafesleri, tramvaylarda, vapurlarda çekilen perdeleri, bir yıkış yıktılar ki... O gün Nedime benden daha erkekti vallahi... O zamana kadar "Erkek işlerine aklım ermez" diyen bir kadın... Bu sözle biraz da öğünen bir İstanbul hanımı... Şimdi, buraya geldikçe, bana mürekkepten, kağıttan, baskı fiyatlarından, bayii hesaplarından, dahası, dünya siyasetinden söz ediyor".

Feminist Osmanlı coğrafyasında yaşayan kadınların baskı gören durumunu eleştirir ve gelecekte bununla mücadele etmeye kararlıdır: "Teşekkür ederim! İnsan ne de olsa iyi şeye seviyor! Her sabah evden çıkarken adeta üzülüyorum. Belli etmemeye çalışıyordum ama... Simdi ne güzel... Kabil olsa da pelerini de atsam... -Masaya oturdu- Yazı takımı fevkalade... Çarşaf diyordum. On altı yıldır giyerim. Bir türlü alışamadım. Yüz yıl da giysem alışamayacağım... Kolumu sanki birisi tutuyor.

Sunu çıkarırsam, bir günde, bir aylık iş görürüm sanıyorum. Hele şu savaşlar bitsin... İlk işim, kadın çarşaflarıyla boğuşmak olacak. . .”.

İlerici Kâmil Bey'le arasında geçen bir diyalog: “- Sakın ha... - Neden efendim? Yoksa Doğunun ekzotik güzelliği mi kaybolur? Ekzotik güzelliği... Pierre Loti bizi artık sevmez mi? - Yavaş yavaş demek istedim. Ben, Hindistan'ı da, Çin'i de gördüm. Ekzotizm'i zerre kadar aramadım. - Çünkü o memleket insanların soymayı düşünmüyordunuz... Onların kabil olduğu kadar ilkel kalmalarında elleri, kolları, hele kafaları bağlı yaşamalarında çıkarınız yok. - Ekzotizm'i zerre kadar aramadım ama, bizim memleket için çarşaf, öyle bir çırpıda halledilecek şey değil! - Siz Avrupa'da fes mi giyerdiniz? - Hayır, şapka tabii... - Karınız? - O da şapka giyerdi. Fakat her yerin sosyal zorunlulukları var. - Geriliği atmak için sosyal zorunluğa hiç bakmamalı... Aklım erdi ereli ben çarşaftan nefret ediyorum. Ne zaman peçemi indirsem, bir çalınmış mal haline geldiğimi düşünerek sıkılıyorum: Çarşaf yobaz uydurması... Tersine, kapalılık, hele peçe kullanmak kadını daha hayasız ediyor. Peçede bir çeşit kesin güven var... Oysa insan, bugün, hayat karşısında kesin güven duymamalı... - Aman hanımefendi, bu nasıl söz? Herkes güven ister. . . Siz şikayetçisiniz... - Evet... Güvenin fazlası iyi değil... Şımarıklık verir, hantallık, hatta tembellik verir... Hele biz kadınlar tetik üstünde bulunmalıyız. Yoksa çocuklarımız nasıl yetişir? Şimdi burada kostüm tayyörle olmak isterdim. Şapkamı da şuraya asmalı idim”.

Sevilen Çevresindeki insanlar tarafından sevilir ve saygı görür: “Nedime Hanım aslan gibi dayandı. Efendisini hapsedtiler. Ben bunca yıl buradayım... Hadi beni geçelim... Burada kırk yıldır çarık eski tenler böyle iş görmemişler... Neme lazım, anam, bacım olsun. Nedime Hanım'a canım kurban...”.

Halkçı “Haklısınız! Üzerine devrilip imparatorluğu, biz aydınlar mı ezdik, yoksa imparatorluk üzerimize devrilip bizi mi ezdi? Hasılı aynı kapiya çıkan çöküntünün hurdalarına benziyoruz. Zaferden sonra memleket bize bırakılmamalı... Bu ihanet olur... -Bir an durdu. Gözlerinden tatlı bir şey geçti- Ne güzel! Anadolu, harbi kazanmaktan daha başka, daha büyük bir şeyler yapmak zorunda... Sözelimi Tanzimat'ın, Meşrutiyet inkılabının yapamadığını... Bizim Meşrutiyet inkılabı, ileri bir hareket olduğu halde, neden memleketin bahtını değiştiremedi? Bir yerde okumuştum. Çünkü inkılabın temsilcileri halkın sahici ihtiyaçlarını bilmiyorlardı. Hareketi, halka doğru götürmediler. İhsan, bana muharebelerden bir büyük söz getirdi. Bu hediyeyi yaşadıkça kalbimde taşıyacağım, çocuklarımla paylaşacağım, giderken onlara miras bırakacağım. İhsan bir gün bana: "Karıcığım, dedi, düşün düşün bak ne buldum. Meşrutiyet bu memlekete hürriyet getirmiş. Bu yüzde yüz... Hiç değil, ilk aylarda... ama, bu hürriyeti, getirip kime teslim etmiş bilir misin? Hürriyeti döğüşerek elinden aldığı despot takımına... İşte bu sebeple İstanbul'daki hürriyet bayramım düşündükçe artık ağlayasım geliyor". Ne kadar doğru değil mi?”.

Nermin Hanım (Çıkarıcı, Bilinçsiz)

Karakter Kâmil Bey'in karısı olan kadın karakter, zevke düşkünlüğüyle bilinen Tacettin Paşa'nın kızıdır. Tacettin Paşa öldükten sonra Nermin de Kâmil Bey gibi ekonomik sorunlarla boğuşmak zorunda kalmıştır. Hayatında sürekli olarak bir güven ortamına ihtiyaç duyan kadın karakter Kâmil Bey'le evlenir ve Kâmil'in Milli Mücadele'ye olan eğilimine oldukça farklı bir gözle bakar. Toplumsal beklentileri umursamayan ve tamamen kendi çıkarı ile güvenliğini düşünen bir karakterdir. Yirmi sekiz yaşındaki kadın karakterin hayattan tek beklentisi esenlikli ve güvenli bir ortama sahip olmaktır. Gelişen olaylara tamamen şahsi çıkarları açısından bakar ve toplumsal beklentilerle hiç ilgili değildir. Eşi Kâmil Bey'in geçirmiş olduğu değişim karşısında oldukça tepkisiz kalır ve zaman içinde kocasından soğur. Nermin Hanım kişilik özellikleri olarak; duyarsız, bilinçsiz, ilgisiz, sıkılgan, özenti, dikkatli, hayal gücü olmayan, maddiyatçı, uzlaşmaz, bencil, hoşgörüsüz ve sitemkar bir karakterdir.

Etkinlikler Eşinin ve kendisinin yaşadığı maddi sıkıntılar yüzünden İstanbul'a dönen kadın karakter, halasının yanına yerleşir. Hala Hanım ve diğer akrabalar, Kâmil Bey'in Musul'daki arazisini Sör Henri Dikson'a satması konusunda ısrarcı olduklarında tepkisiz kalır fakat daha çok akrabalarına hak verir. Daha sonra eşiyile birlikte Bağlarbaşı'ndaki eve taşınırlar ve kadın karakter bütün olumlu gelişmelere rağmen eski konforuna kavuşamadığı için tepkisizdir. Eşinin bir an önce bir iş sahibi olup eski şaşalı hayatlarına geri dönmek isteyen karakter, eniştesini bu konuda sıkıştırır. Fakat Kâmil Bey'in aklında olanlar Nermin Hanım'inkilerden oldukça farklıdır. Erkek karakter onu memnun etmek için büyük çabalar gösterse de bunu başaramaz. “Karadayı” dergisinde çalışmaya başlamış olan Kâmil Bey'e karşı Nermin Hanım, oldukça ilgisiz ve sıkılgan bir tavır takınır. Kâmil Bey, derginin yöneticisi olan Nedime Hanım'ı tanıdıkça onu eşiyile karşılaştırmaya ve Nermin'in durumuna üzölmeye başlar. Daha sonra Nedime Hanım Kâmil Beyleri ziyarete gelir. Nermin'le Nedime, Ayşe'den ve hapisten olan

İhsan Bey üzerine konuşurlar. Sonra konu kadın meselesine gelir. Nermin Hanım'ın düşünceleri gelenekçi bir düzlemedir. Nedime Hanım ise oldukça ileri görüşlüdür. Kâmil Bey, Milli Mücadele'ye direk olarak yardım etmeye başladığında Nermin Hanım, eşine hayli sinirlenir ve onun düzgün bir iş bulmasını ister. Fakat Kâmil Bey hapse düşer. Nermin Hanım, kocası hapse düştükten sonra ona hayli soğuk davranır. Kâmil Bey ise eşini yalnız bıraktığı için bir yandan kendisine kızar ama bir yandan da doğru olan şeyi yaptığının farkındadır.

Etkileşim Karakter özellikleriyle Nermin Hanım, tam olarak olmasa da kocasından hayli farklıdır. Nedime Hanım'la sürekli kıyaslanan karakter onun bir antitezi niteliğindedir. Eserde tepkisizliği ve silikliğiyle ön plana çıkan kadın karakter oldukça edilgen bir konumdadır.

ÖRNEK ANILAR

Güçsüz Nedime Hanım'la giriştiği sohbette iki kadının kişilik farkı ortaya çıkar. Biri hayli idealist hedefler doğrultusunda hareket ederken diğeri kendi esenliğini düşünmektedir: “- Ben sizin kadar güçlü değilim... Bazen hür olduğumu zannederek sevindiğim oluyor. Esir bir şehrin, hatta esir bir memleketin esirlerinden herhangi birisi olduğumu unutuyorum da... - İhsan'ın dediği gibi... "Bir kafese kapatılmış kuşla, bir odaya kapatılmış kuşun farkı". İhsan beni işte böyle teselli eder”.

Korkak Kadın karakter, toplumun norm olarak kabul ettiği bütün değerlere bağlıdır ve onları sorgulamaz: “- Fevkalade! Siz bunları bizim büyük yazarlarımızla konuşurken neden söylemezsiniz, kuzum? - Böyle atıp tuttuğuma bakmayın. Orada kendimi gene de pek yalnız, pek korkak buluyorum. Burası ev... Sonra Nermin Hanım var. Nermin Hanım'ın bulunuşu bana cesaret veriyor. - Ben mi efendim? Esefle söyleyeyim, ben korkuyorum. Böyle şeylere hiç aklım ermiyor”.

Bilinçsiz Yaşadığı halktan hayli kopuk bir hayat sürdüren kadın karakter, toplumsal beklentileri umursamaz: “Kamil Bey ilk rastladığı arabaya bindi. Müzedeki kaskatı, dilsiz, ölü teselliye benzemeyen bambaşka bir güçle ayrılmıştı Çerkes dadıdan... Sabahtan beri, sırtını, saldıranlara açık zannetmenin azabını çekmişti. Şimdi, Nermin'in boş bıraktığı yerde, yüzlerce, binlerce, hatta yüz binlerce annecikler, aslan yürekli hemşireler vardı. İyi ama, Nermin neden onlar gibi değil? Haydi Nedime Hanım okumuş da haklıyı haksızdan ayırmış. İşte cahil Çerkes dadı... Nermin, bu Çerkes kadınından, daha mı anlayışsız?”.

Yabancı “Nermin, deminden beri, kendisini, kendi evinde, adeta yabancı hissetmeye başlamıştı. Yaşlı başlı insanların saatlerden beri böyle saçma şeylerle usanmadan nasıl ilgilendiklerine şaşıyordu. O kadar ki, bir aralık, zıddına basmak isteyip istemediklerinden şüphelendi. Kocasını eskiden beri çocuk gibiydi. Şimdi, birdenbire bu kadar değer verilen bu resimleri, işsizlikten, vakit geçirmek için yapmıştı. Kadın şüphesiz nezaket gösteriyor, Kamil de galiba gerçek sanıyor. Hele Karagöz'ü karşılıklı öğmelerine ne demeli? Avrupa'nın en ünlü otellerinde, kibar salonlarında pek beğendiği kocasının, mahalle kahvesinde, bir sürü arsız çocuğun ortasında kahkahalarla gülerken Karagöz seyretmesini gözünün önüne getirdi”.

Bencil “- Ciddi elbette... Ben evimi, çocuğumu düşünmeyecek kadar budala değilim. Şimdiye kadar bir işe karışmadıysa, buna lüzum olmadığından. Sizin etrafınızda toplananlar, hep batmış insanlar. Kaybetmekten korktukları bir şeyleri kalmamış. Biz, hamdolsun, henüz o hale düşmedik. Nüfuzlu akrabalarımız var. İngilizler isterlerse Musul'daki emlakımızı derhal bize geri verirlermiş. Halam dedi ki: "Koca Al-i Osman padişahı, veziri vüzerası ile şaşırmış da, birkaç kılıkuşuk mu doğru yolu bulmuş?" dedi. Halam haklı”.

Duyarsız Kâmil Bey'in bir dava adamına dönüşme süreci boyunca kadın karakter ziyadesiyle duyarsız bir tutum takınır: “Bu 'Kuvayı Milliye' de nedir kuzum?”.